

К. : Ukrayins`ky`j priory`tet (ukr).

6. Vseukrayins`ka literaturna premiya imeni Vasy`lya Sy`monenka [Vasyl Symonenko All-Ukrainian Literary Prize]. – Available at : <https://cutt.ly/32UeZ> (ukr).

7. Obrij S. (2016). I. DE. Ya. [And where i am]. K.: «Vy`davny`chtvo Sergiya Pantyuka» (ukr).

УДК 37.016:81-028+373.2

ORCID iD 0000-0002-5947-0387

СУЧАСНИЙ УРОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА

Анастасія Кузнєцова

Педагогіка партнерства є однією з найважливіших складових уроку української мови ХХІ століття. В її основі – демократичне спілкування, активна взаємодія, доброзичливе ставлення, постійна співпраця вчителя й учнів як рівноправних учасників освітнього процесу. Запропоновані оригінальні завдання на різних етапах уроку допоможуть педагогу розвинути в дітях самостійність, уміння працювати в команді, критичне і творче мислення, бажання самовдосконалюватися й бути в постійному процесі розвитку. Доведено, що методичний інструментарій партнерської педагогіки буде тоді дієвим і результативним, коли вчитель «відпрацює» його на собі. Із метою вдосконалення навичок володіння методами, прийомами і формами партнерської взаємодії на сучасному уроці української мови подано розробку педагогічного тренінгу, що передбачає виконання цікавих завдань на основі мовного матеріалу індивідуально, у парах, групах, мікрогрупах і колективно.

Ключові слова: сучасний урок української мови; компетентнісний підхід; сучасні освітні технології; педагогіка партнерства; методи і форми партнерської взаємодії; продуктивна взаємодія; педагогічний тренінг.

THE MODERN LESSON OF THE UKRAINIAN LANGUAGE ON THE BASIS OF PARTNERSHIP EDUCATION

Anastasia Kuznetsova

Modern economical, political, cultural, and educational transformations define the most important personal qualities of the people in the XXI century. It is spoken in detail about lifelong learning; ability to set goals and achieve them; critical and creative thinking; ability to work independently and in a team as well as tolerant communication in a multicultural environment. It is stressed that the partnership pedagogy in the conditions of New Ukrainian School involves the cooperation of the teacher, learners and parents as equal participants of the educational process, bearing in mind that they are equally responsible for the result. This does not deny the differences in their life experiences, competencies, but takes into account equality in the right to a benevolent, tolerant attitude, mutual respect, empathy and mutual understanding. It should be noted that such interaction is effective for the educational process, because it preserves

simultaneously the function of management for a teacher and gives children the opportunity to study independently and creatively. The methods and forms of partnership pedagogy offered in the article will help teachers of Ukrainian to achieve the best possible result at every stage of the lesson. The author's development of the training «Modern lesson of Ukrainian language on the principles of partnership pedagogy» is of great help for the adult to «feel» himself a child. It is reported that after completing the interesting original tasks, teachers will be able to understand the learners better and moreover all the difficulties that they may have to overcome. The training represents the various forms of partnership interaction: working in pairs, microgroups, groups and teams.

Keywords: *modern Ukrainian language lesson; competence approach; modern educational technologies; pedagogy of partnership; methods and forms of partnership interaction; productive interaction; pedagogical training.*

Постановка проблеми. Сучасний урок української мови – це складний процес освітньої діяльності вчителя й учнів, результат якого залежить від активності учасників, уміння співпрацювати в одній команді. Сьогодні урок, на думку О. Савченко, – це «середовище суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями, набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду» [1, с. 337].

Компетентісно орієнтований підхід до вивчення української мови передбачає не тільки формування навчально-пізнавальних умінь і навичок, а й виховання соціально активної, цілеспрямованої, культурної, ерудованої особистості, здатної співпрацювати в колективі. Це стає можливим завдяки сучасним освітнім технологіям, зокрема педагогіці партнерства, що здатна підвищити ефективність роботи вчителя, ефективність управління освітнім процесом, уможлиблює індивідуальний підхід до навчання [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Партнерську педагогіку як систему навчання й виховання на засадах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості розкрили видатні педагоги ХХ ст.: В. Сухомлинський, А. Макаренко, Ш. Амонашвілі, І. Волков, І. Іванов, В. Шаталов. Серед сучасних дослідників – О. Коханова (психологія партнерської взаємодії в освіті), В. Моргун (педагогіка співпраці), Г. Татаринцева (методологічні підходи до визначення поняття «партнерство»),

С. Яланська (реалізація завдань педагогіки партнерства).

Недостатньо вивченим залишається питання практичної реалізації партнерської взаємодії на уроці української мови.

Метою статті є методичний аналіз проблеми партнерської педагогіки в освітньому середовищі ХХІ століття; визначення продуктивних форм і методів партнерської взаємодії на сучасному уроці української мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із ключових компонентів формули Нової української школи (далі – НУШ) є педагогіка партнерства як «спільна діяльність учителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів» [3, с. 16].

Така взаємодія всіх учасників освітнього процесу ґрунтується на взаємоповазі, людяності, доброзичливості, довірі у стосунках, активній життєвій позиції, можливості вибору й відповідальності за нього, принципах соціального партнерства.

У Концепції НУШ визначено основні риси партнерської педагогіки:

- о «Переборення пізнавальних утруднень у колективній творчій діяльності»;
- о методика «занурення»; ідея життєтворчості»;
- о реалізація диференційованого навчання»;
- о висування значущих цілей»;
- о об'єднання кількох тем навчального

- матеріалу в окремі блоки;
- о створення інтелектуального фону навчання;
- о педагогіка конкретної дії; використання опор;
- о систематичне залучення батьків до спільної діяльності;
- о самоаналіз у процесі індивідуального і колективного підбиття результатів діяльності учнів; методика випереджувального навчання;
- о активна участь дітей у контрольно-оцінювальній діяльності» [3, с. 17].

Зважаючи на це, реалізуємо партнерську педагогіку на будь-якому етапі уроку в площинах *учень – учень, учень – учні, учні – учні, учитель – учень, учитель – учні, учитель – учень – учні*.

Так, вивчаючи службові частини мови (7 клас) [4], пропонуємо дітям **самостійно визначити тему уроку**, провівши мовний експеримент:

- Прочитайте речення.

Школи свято 1 Вересня поспішають усі: вчителі учні батьки.

- Оцініть зміст, мовне оформлення.
- Відредагуйте, якщо вважаєте за необхідне.
- Яких слів не вистачає?
- Яку функцію вони виконують у реченні?
- Про що йтиме мова сьогодні?

Іншим варіантом формулювання теми заняття може бути робота з анаграмами, ребусами, хмаркою слів, перекладом, кодуванням (у парах чи мікрогрупах). Наприклад, розгадавши «цифрове послання», де кожна цифра – відповідний номер літери в абетці, учні впорядковують їх у речення-тему:

22 16 19 3 1 (слова)
10 1 (за)
4 21 24 20 11 (групи)
10 18 1 28 7 18 18 33 (значення)

Тема – групи слів за значенням.

Далі за опорними словами визначаємо **завдання уроку** (повторити, дізнатися, з'ясувати, навчитися, довести, закріпити, переконатися...): разом, коли навчаємо ді-

тей такому виду діяльності, або самостійно, якщо здобувачі освіти вже ознайомлені з цим прийомом.

Сформулювавши тему й завдання, у партнерській взаємодії готуємо учнів до **прогнозування видів** освітньої діяльності на уроці мови:

- Завдання якого типу потрібно виконати, щоб навчитися розрізняти речення з прямою й непрямою мовою? (Пояснювальний, коментований диктанти; кодування, вибіркова робота, трансформація тощо).
- Яка вправа допоможе будувати такі синтаксичні одиниці, правильно розставляти в них розділові знаки?

(Моделювання, графічний диктант тощо).

Ефективними будуть візуалізовані **форми опрацювання теоретичного матеріалу**. Наприклад, під час повторення членів речення шестикласники можуть скласти кола Вена про підмет і присудок (робота в мікрогрупах), зіставивши їх: спільне – головні члени речення, виражені різними частинами мови, прості й складені за будовою; відмінне – граматичні питання, різне означають.

Учням 7 класу пропонуємо написати граматичні сенкани (робота в парах) за загальноприйнятою схемою:

Слово (тема)	Дієприслівник
Два прикметники	Доконаний, недоконаний
Три дієслова	Вказує, не змінюється, поєднує
Чотирислівне речення	Завжди називає додаткову дію
Синонім до теми.	Форма

Такий вид роботи є тоді продуктивним, коли діти опанують теоретичний навчальний матеріал. Це дозволяє педагогу перевірити його засвоєння в нестандартній творчій формі.

Найбільше можливостей для реалізації партнерської педагогіки на уроці української мови вчитель має під час виконання практичних завдань. Дієвими будуть методи, прийоми і форми роботи сучасних

освітніх технологій: технології розвитку критичного і творчого мислення, продуктивного, розвивального, проблемного й кооперативного навчання, ІКТ, ігрової й інтерактивної взаємодії.

Так, повторити омоніми можна у формі «Ярмарку ідей». Пропонуємо учням назвати слово на малюнку, а потім спродувати й обґрунтувати всі можливі варіанти його написання: Сонце, сонце, «Сонце», СОНце, СонЦЕ, СоНцЕ; сон – це найкращий відпочинок.

Цікаво можна організувати міні-дискусію за методом «займи позицію». Важливо, щоб тема була близькою дітям, а її обговорення не передбачало однозначної відповіді. Наприклад: Комп'ютер замінив книгу?!

- Я погоджуюся... тому що... Наприклад... Отже.
- Я не погоджуюся... тому що... Наприклад... Отже.

Ще однією формою партнерської взаємодії на уроці української мови є *проектне дослідження «ДивоСлово»*. Об'єднавшись у пари, мікрогрупи чи групи, школярі аналізують і презентують будь-яке слово (власне українське/іншомовне) за методикою кубування: лексичне значення; походження слова; сполучення з іншими лексемами; спільнокореневі слова; синоніми, антоніми, омоніми; фразеологізми, приказки, прислів'я.

Підбиття підсумків освітньої діяльності реалізуємо через різні форми самоаналізу (рефлексії):

- o графічно (намалюйте своє враження від уроку; виберіть із запропонованих усміхайликів «свій» або створіть власний варіант);
- o словесно (доберіть 5 прикметників/прислівників про урок);
- o аналітично (пригадав, дізнався, навчився, зрозумів, переконався...)
- o компаративно (знав – дізнався, умів – навчився...)

На **контрольно-оцінювальному етапі** уроку пропонуємо школярам скласти міні-тест закритої чи відкритої форми і

провести тестування у форматі «ти мені – я тобі» (учень – учень, пара – пара, група – група). Оригінальною стане робота «експертної учнівської комісії» в оцінюванні навчальних досягнень однокласників.

Важливо, щоб учитель сам відчув себе учнем, виконуючи різні вправи й завдання в системі партнерської педагогіки; визначив, як «працюють» конкретні методи, прийоми і форми взаємодії; з'ясував, які більш продуктивні; проаналізував можливі складнощі роботи в парі, групі, мікрогрупі, колективі. Із цією метою пропонуємо розробку **педагогічного тренінгу** «Сучасний урок української мови на засадах педагогіки партнерства».

Мета заняття: удосконалити навички володіння методами, прийомами і формами партнерської взаємодії на уроці української мови.

Завдання заняття:

- Систематизувати знання головних ідей і принципів педагогіки партнерства як ключового компонента формули Нової української школи.
- Сформувати вміння (навички) продуктивної організації і проведення сучасного уроку української мови на засадах педагогіки партнерства; ефективної взаємодії (парної, групової, колективної).
- Розвинути установки до потреби в постійному вдосконаленні рівня знань, культури мовлення, особистісному й професійному розвитку; відповідальності, самостійності і творчості для подальшого саморозвитку та самовдосконалення.

Перебіг тренінгу:

1. Знайомство

Гра «Комплімент» (по колу)

Назвіть у будь-який зручний для Вас спосіб (повна форма імені, ім'я по батькові, зменшено-пестлива форма, загальна назва й ім'я тощо), а колега праворуч подарує Вам комплімент. Пам'ятайте, що звертання вживаємо в кличному відмінку. Наприклад: Наталочко, тобі личить нова зачіска!

2. Узгодження правил роботи під час

6. «Хмарка слів» (робота в групах)

Рівнорівневі завдання:

I рівень (6 б). Випишіть три фразеологізми за рис. 3.

I група – про мову, II група – про працю, III група – про людські риси.

II рівень (3 б). Поясніть їхні значення.

III рівень (3 б). Позначте частиномовну належність слів.

Ключ:

I група – фразеологізми про мову:

- o Переливати з пустого в порожнє – повторювати те саме, ведучи непотрібні, пусті розмови.
- o Співати соловейком – із надмірним запалом, довго й пишномовно говорити про що-небудь.
- o Тримати язик за зубами – мовчати, зберігати таємницю.

II група – фразеологізми про працю:

- o Гнути спину – важко працювати.
- o Ворон лічити – нічого не робити, ледарювати.
- o За гаряче і студене хапатися – ні від якої роботи не відмовлятися.

III група – фразеологізми про людські риси:

- o Кам'яне серце – жорстока, бездушна людина.
- o Стріляний горобець – той, хто багато зазнав у житті, досвідчений.
- o Маг і чародій – людина, яка робить щось легко, вправно, майстерно.

7. «Нарощення»

Виконайте «нарощення» синтаксичних одиниць за схемою:

Іншомовне слово – український відповідник – словосполучення – просте речення – складне речення. Наприклад:

Лайк = уподобайка

Сто вподобайок

Допис про тренінги з української мови зібрав 100 вподобайок!

Допис про тренінги з української мови, які проводили для вчителів миколаївських шкіл із російською мовою навчання, зібрав 100 вподобайок!

Бейдж =... Планшет =... Портфоліо =... Флешмоб =...

8. Візуалізація інформації (робота в мікрогрупах)

Прочитайте текст. Поставте необхідні розділові знаки. Обгрунтуйте. Подайте опрацьований навчальний матеріал, використовуючи будь-який спосіб візуалізації: таблиця, схема, блок-схема, граф-схема, малюнкове письмо, «шпаргалка», кола Вена тощо.

Типи мовлення

«Залежно від змісту й будови текст та його частини поділяють на три смислові типи розповідь опис і роздум міркування. Кожний із них має свою будову.

Тип мови спосіб викладу що обирається автором й орієнтований (залежно від змісту вислову й характеру текстової інформації) на одне із завдань статично змалювати дійсність описати її динамічно відобразити дійсність розповісти про неї відобразити причиново-наслідкові зв'язки явищ дійсності.

Розповідь це повідомлення про якісь події що розгортаються в часі. Загальна схема розповіді така початок дії розвиток подій кінець події.

Опис це висловлювання про певні ознаки властивості предмета чи явища. В описі дається характеристика людей предметів явищ природи шляхом перелічення їх головних суттєвих ознак. Найголовніше в описі дати точне або яскраве уявлення про предмет мовлення.

Роздум міркування це висловлювання про причини якостей ознак подій. У роздумі обов'язкові три частини теза основне твердження чітко сформульована думка докази аргументи що підтверджують висунуту тезу висновок що впливає з доказів узагальнення.

Висловлювання всіх трьох типів бувають різних видів. Так розповідь має такі різновиди власне розповідь оповідання повідомлення відповідь перелік найменування оголошення. Описи поділяють на пейзажні портретні описи інтер'єру характеристики людини предметів явищ. Роздуми теж бувають різних видів індуктивні від часткового конкретного до загального і дедуктивні від загальних положень до конкретних виснов-

ків роздум-твердження доказ істинності висунутої тези і роздум-спростування, заперечення доказ помилковості хибності висунутої тези роздум із прямими доказами справедливості висунутої тези безпосередньо обґрунтовують доводами і роздум із доказом від протилежного істинності основної тези доводять шляхом спростування передбачуваної думки протилежної тій що доводиться» [5, с. 25–26].

9. «Історія з торбинки» (колективно)

Учасник дістає з торбинки слово, складає з ним речення. Наступний продовжує, намагаючись утворити історію. Завдання групи – скласти твір; завдання кожного – слухати, чути, пам'ятати, продовжити; обов'язкова умова – дотримуватися стилю й типу мовлення.

Із метою популяризації української мови пропонуємо питому українську лексику в довільному порядку: гомоніти, лунати, сходи, світлина, зачіска, долівка, зніжковіти, усмішка, дістати, плескати, зненацька, Галинка, кепсько, вищий, міркувати, горілиць, обіруч, вельми, теревенити, долівка, вишуканий, либонь, агов, мереживо, ковзати.

10. Аналіз «кошика очікувань»

Тренер дістає по черзі «аркуші

сподівань», зачитує. Учасники відповідають, чи справдилися їхні очікування. Якщо так, то аплодують.

11. Рефлексія «Калейдоскоп думок і вражень»

- o Мені сподобалося / не сподобалося...
- o Було цікаво / нецікаво / не зовсім цікаво...
- o Мене вразило...
- o Хочу висловити...

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, вдало організована й реалізована педагогіка партнерства на уроці української мови здатна забезпечити досягнення мети базової загальної середньої освіти. Учні в такий спосіб формують свою національну самосвідомість, культуру взагалі й мовну зокрема; розвивають критичне і творче мислення, екологічний стиль поведінки, здатність до саморозвитку і самовдосконалення в умовах викликів ХХІ століття.

Зважаючи на актуальність порушеного питання, убачаємо за необхідне розроблення методичного інструментарію партнерської взаємодії на сучасному уроці української мови з чіткими рекомендаціями щодо його реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник / О. Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Під заг. ред. М. Грищенка. – К., 2016. – 40 с.
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
4. Навчальна програма «Українська мова» для 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів (за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти) : для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.
5. Марусич Н. Ю. Культура фахового мовлення. Українська мова (за професійним спрямуванням). Методичний посібник / Н. Ю. Марусич. – К., 2012. – 160 с.

REFERENCES

1. Savchenko O. Ya. (2012). *Dy`dakty`ka pochatkovoyi osvity`* [Didactics of elementary education]. K.: Gramota, 504 (ukr).

2. (2016). Nova ukrayins`ka shkola. Konceptual`ni zasady` reformuvannya seredn`oyi shkoly` [New Ukrainian School. Conceptual principles of secondary school reform] / M. Gry`shenko (Ed.). K., 40 (ukr).

3. (2017). Nova ukrayins`ka shkola: poradny`k dlya vchy`telya [New Ukrainian School: Teacher Advisor] / N. M. Bibik (Ed.). K.: TOV «Vy`davny`chy`j dim «Pleyady`», 206 (ukr).

4. Navchal`na programa «Ukrayins`ka mova» dlya 5-9 klasiv zagal`noosvitnix navchal`ny`x zakladiv (za novy`m Derzhavny`m standartom bazovoyi i povnoyi zagal`noyi seredn`oyi osvity`): dlya zagal`noosvitnix navchal`ny`x zakladiv z ukrayins`koyu movoyu navchannya [Curriculum «Ukrainian language» for 5-9 grades of secondary schools (according to the new State standard of elementary and full secondary education): for secondary schools with Ukrainian language]. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>. (ukr).

5. Marusy`ch N. Yu. (2012). Kul`tura faxovogo movlennya. Ukrayins`ka mova (za profesijny`m spryamuvannyam). Metody`chny`j posibny`k [Culture of professional broadcasting. Ukrainian language (by professional direction). Methodical guide]. K., 160 (ukr).

УДК 008(075.8)

ORCID iD 0000-0002-1448-3360

ORCID iD 0000-0002-1121-6064

ЗАСАДНИЧІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

*Оксана Патлайчук,
Оксана Макаручук*

В період становлення нової української школи, концептуально нового бачення освітнього процесу, ми намагаємося підходити до аналізу принципів періодизації і побудови курсу історії української культури як громадяни незалежної суверенної країни, дотримуючись нового погляду на вітчизняну історію. Цей погляд значно відмінний від концепцій як радянської, так і української народницької періодизації. Основою нашого підходу до цього важливого й архіскладного питання сучасності є об'єктивно-логічний, історико-філософський аналіз подій і явищ, що мали місце упродовж усієї історії української культури від її витоків і до сьогодення. Принциповим є бачення субстратом розгортання курсу саме української культури, оскільки загорнути світову культуру в українську неможливо, українську ж розглянути в обгортці світової цілком природно. Особлива увага приділялась можливості поглибленого й недогматизованого розуміння особливостей розвитку української етнічної культури, її проблем, аспектів, важливих ідей з огляду на різноманітність точок зору та підходів і нерівномірність актуалізації самої проблематики в науковій та підручній літературі. Досвід викладання та вивчення української культури виправдовує такий підхід, визначає його плідність і доцільність.

Ключові слова: *періодизація розвитку, засадничі принципи, ієрархізація, формування субстрату, світова взаємодія.*